

The Structural Relationships between Religious Orientation and Teachers' Professional Ethics: the Mediating Role of Moral Development

■ Fatemeh Jalili¹ ■ Zahra Hashemi²

- **Objective:** This study aimed at investigating the structural relationships between religious orientation and professional ethics considering the mediating role of levels of moral development in primary school teachers.
- **Method:** This descriptive correlational study was conducted using structural equation modeling. Its statistical population consisted of all primary school teachers in Sabzevar city in the academic year of 1400-1401 SH (N = 500). Using Klein model, a sample of 220 people was selected from male and female teachers by a stratified random method. They answered three questionnaires: moral development (Ma, 1981), professional ethics (Cadozier, 2002), and religious orientation (Allport & Ross, 1950). Structural equation modeling was used with Smart PLS software in order to test the research model.
- **Findings:** The results showed that the teachers' professional ethics increased through the internalization of religious orientation in them, in a way that its direct effect was equal to $\beta = 0.570$. Furthermore, there was relationships between religious orientation and moral development and between moral development and professional ethics. There was also an indirect relationship between religious orientation and professional ethics through levels of moral development.
- **Conclusion:** The results of this study show that professional ethics increases in primary teachers through the internalization of religious orientation, and accordingly, an increase in the level of moral development.

Keywords: professional ethics, religious orientation, moral development, primary school teachers in Sabzevar city.

- **Citation:** Jalili, F & Hashemi, Z. (2023). The Structural Relationships between Religious Orientation and Teachers' Professional Ethics: the Mediating Role of Moral Development. *Applied Issues in Islamic Educational*, 8 (1): 67-84.

Received: 2023/03/06 **Revised:** 2023/03/23 **Accepted:** 2023/04/09 **Published:** 2023/04/14

1. PhD. Student, Department of Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran.

Email: fajalili9313@gmail.com 0000-0002-8508-4869

2. Assistant Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran.

Email: z.hashemi@alzahra.ac.ir 0000-0002-1424-7739

روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای معلمان: نقش میانجی‌گر تحول اخلاقی

فاطمه جلیلی* ■ زهرا هاشمی**

چکیده

- هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای با در نظر گرفتن نقش میانجی سطوح تحول اخلاقی در معلمان ابتدایی انجام شد.
- روش‌شناسی: روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی با شیوه معادلات ساختاری بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه معلمان ابتدایی شهرستان سبزوار در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (N=۵۰۰) بود. با توجه به الگوی کلان، نمونه‌ای به حجم ۲۲۰ نفر از میان معلمان زن و مرد با روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. افراد نمونه به سه پرسشنامه تحول اخلاقی (Ma, 1981)؛ اخلاق حرفه‌ای (Cadozier, 2002) و جهت‌گیری مذهبی (Allport & Ross, 1950) پاسخ دادند. به منظور آزمون مدل تحقیق از مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS استفاده شد.
- یافته‌ها: نتایج نشان داد اخلاق حرفه‌ای در معلمان با درونی شدن جهت‌گیری مذهبی در آنها افزایش می‌یابد، به طوری که اثر مستقیم آن برابر با $\beta = 0/57$ بود. همچنین جهت‌گیری مذهبی با تحول اخلاقی و تحول اخلاقی با اخلاق حرفه‌ای ارتباط دارد. همچنین بین جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای از طریق سطوح تحول اخلاقی ارتباط غیرمستقیم وجود داشت.
- نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که با درونی شدن جهت‌گیری مذهبی و در نتیجه بالا رفتن سطوح تحول اخلاقی، اخلاق حرفه‌ای در معلمان ابتدایی افزایش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: اخلاق حرفه‌ای، جهت‌گیری مذهبی، تحول اخلاقی، معلمان ابتدایی شهرستان سبزوار

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۵ □ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۱/۳ □ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱/۲۰ □ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱/۲۵

* دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

E-mail: fajalili9313@gmail.com 0000-0002-8508-4869

** استادیار گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

E-mail: z.hashemi@alzahra.ac.ir 0000-0002-1424-7739

مقدمه

اخلاق حافظ فعالیت‌های بشر از میل و گرایش به هرگونه کج‌روی است (wood & Moriss, 2013). پژوهشگران اخلاق را یکی از عوامل مزیت رقابتی سازمان‌ها می‌دانند (Matroop, 2015). مفهوم اخلاق در روانشناسی به سلسله ارزش‌ها و باورهای درونی شده‌ای اطلاق می‌شود که به عنوان عاملی برای مهار عمل می‌کند. به نظر برخی از روانشناسان با رشد اخلاق در انسان، شخص هنگام تخطی از آن احساس گناه می‌کند. اخلاق حتی پیش‌بینی احساس گناه را به هنگام مسامحه در پیروی از ارزش‌های درونی شده برای انسان به وجود می‌آورد. اخلاق برای انسان مقاومت در برابر سرپیچی از ارزش‌ها و معیارهای انسانی را فراهم می‌آورد؛ حتی زمانی که هیچ کس از آن آگاهی ندارد (کدیور، ۱۳۸۱). اخلاق حرفه‌ای به چگونگی رفتار، ادب و عمل شخص هنگام انجام کارهای حرفه‌ای می‌پردازد (Imanpoor, 2015). اخلاق حرفه‌ای مجموعه قواعدی است که افراد باید داوطلبانه و بر اساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه‌ای رعایت کنند؛ بدون اینکه الزام خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف به مجازات‌های قانونی دچار شوند (عباسی و همکاران، ۲۰۱۸). اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهای موجود در یک حرفه و مجموعه‌ای از کنش و واکنش‌های اخلاقی است که از سوی سازمان‌ها و مجامع حرفه‌ای مقرر می‌شود تا مطلوب‌ترین روابط ممکن برای اعضای خود در انجام وظایف حرفه‌ای را مشخص کند (Alizadeh, Azimi, Akbari, 2019). ابعاد اخلاق حرفه‌ای شامل مسئولیت‌پذیری، صداقت، برتری‌جویی و رقابت‌طلبی، عدالت و انصاف، وفاداری، احترام به دیگران، همدردی با دیگران و احترام نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی است (کاظمیان و نوروزی، ۱۳۹۸). در حیطه آموزش، اخلاق حرفه‌ای را شاخه‌ای از اخلاق دانسته‌اند که مسئولیت اخلاقی مدرسان در تدریس و آموزش را مشخص می‌کند و یکی از ابعاد تأثیرگذار آن در نهادینه کردن رویکردهای اخلاقی در رفتار حرفه‌ای فراگیران و مدرسان محسوب می‌شود (other and Ghanbarpour, 2019). رشد و تعالی معلمان نوعی رشد حرفه‌ای است که معلم با افزایش تجربه و همچنین ارزیابی مرتب عملکرد و ارائه بازخورد به آن دست می‌یابد (Taylor, 2020). آموزش و تعلیم در جامعه به عنوان یک وظیفه مقدس پذیرفته شده است و این تقدس معلمان را وادار می‌نماید که نسبت به ارزش‌های اخلاقی معقول باشند (Ünlü, 2018) پایبندی اساتید

و معلمان به اصول و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای هم از منظر توسعه فرهنگ سازمانی مبتنی بر اخلاقیات و هم از منظر انتقال صفات متمایز و ویژگی‌های برجسته انسانی به فراگیران و در نتیجه اشاعه آن در جامعه حائز اهمیت است (Ardalan, 2016).

یکی از عواملی که به نظر می‌رسد در اخلاق حرفه‌ای معلمان مؤثر باشد، جهت‌گیری مذهبی آنان است. مذهب جنبه مهمی از زندگی افراد و تعیین‌کننده نحوهٔ مقابله آنها در مواجهه با مشکلات زندگی است (Homayi-Ghanbari & Khalili-Farshbaf, Mirghafourvand, 2019). دین‌شناسان معتقدند که دین و دینداری همواره همراه و همزاد انسان بوده است و هیچ جامعه‌ای، حتی جوامع کوچک و ابتدایی، بدون تعلقات دینی نبوده‌اند. برای دین معانی اصطلاحی متعددی بیان شده است. دین را می‌توان «مجموعه‌ای از باورهای قلبی و رفتارهای عملی متناسب با آن باورها دانست» (مصباح، ۱۳۸۰، ج ۳: ۱۰). آلپورت نخستین روانشناسی بود که جهت‌گیری مذهبی را مورد بررسی قرار داد. منظور از جهت‌گیری مذهبی گرایش به انجام اعمال و تفکرات مذهبی است (Ross & Allport, 1967). جهت‌گیری مذهبی را می‌توان به دو دسته بیرونی و درونی تقسیم کرد. فردی که جهت‌گیری مذهبی درونی دارد با مذهبش زندگی می‌کند، انگیزه‌های اصلی خود را در بطن مذهب می‌یابد و در برابر مذهب نیازهای دیگرش از اهمیت کمتری برخوردارند؛ اما فردی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارد، از مذهب استفاده ابزاری می‌کند و برای دستیابی به اهداف و ارضای نیازهای فردی از قبیل مقام، امنیت و آرامش خود از آن بهره می‌گیرد. مهم‌ترین کارکرد دین در عرصه اصول اخلاق حرفه‌ای حمایت از اخلاق است (السون، ۲۰۱۲). تربیت نیروهای دارای ارزش‌های درونی شده و باوجدان یکی از عوامل اساسی پیشرفت و توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر جامعه است (اسپیلیکا و همکاران، ترجمهٔ دهقانی، ۲۰۱۱). اگر فرد و جامعه‌ای دیندار و دین‌مدار باشد و پایه و ریشه دین را در شئون مختلف حفظ کند، فضایی در کار ایجاد می‌شود که قابل اصلاح و رشدیافتنی است و حتی در صورت وجود کمبودی در کار جبران‌پذیر و رو به کمال است (خسروانیان، شفیعی رودپشتی و توکلی، ۱۳۹۲).

به‌طور کلی، رفتار اخلاقی و غیر اخلاقی که هر یک از کارکنان در محیط کار انجام می‌دهند از دو منبع اخلاق فردی و فرهنگ سازمانی نشئت می‌گیرد (Fernando, 2009). سطح تحول اخلاقی یکی از عوامل درون فردی است و افرادی که در رشد اخلاقی

شناختی نمرات بهتری کسب می‌کنند نسبت به دیگران در هر موقعیتی استانداردهای وظیفه‌شناسی بیشتری به‌دست می‌آورند و هنگام تخطی از موارد اخلاقی نیز احساس گناه می‌کنند که این احساس گناه مقاومت در برابر سرپیچی از ارزش‌ها و معیارهای انسانی را برای انسان فراهم می‌آورد؛ حتی زمانی که هیچ‌کس از آن آگاه نیست (کدیور، ۱۳۸۱). پژوهش‌هایی تاکنون رابطه دینداری با اخلاق در کار را بررسی کرده‌اند. دینداری بیشتر در کارمندان می‌تواند اخلاق در کار را پیش‌بینی کند (حقیقتیان و صالحی، ۱۳۹۳). جهت‌گیری مذهبی با حساسیت اخلاقی در پرستاران رابطه داشته است (بلوچی بیدختی و همکاران، ۱۳۹۳). رابطه مثبت بین اخلاق در کار و جهت‌گیری مذهبی نشان می‌دهد افرادی که ارزش‌های مذهبی در آنها نهادینه شده است به احتمال بیشتری در مورد انجام وظایف کاری مسئولیت‌پذیر هستند. این رابطه در مورد معلمان نیز به نحو دیگری تأیید شده است، زیرا مشخص شده است که اخلاق حرفه‌ای از طریق عامل دینداری با عملکرد شغلی در معلمان تأثیر دارد (شفیعی، کلانتری، ذوالفقاری زعفرانی، ۱۳۹۷). این نتیجه به‌علاوه این یافته که نشان می‌دهد رابطه دینداری با اخلاق حرفه‌ای یک رابطه قوی بوده است بیانگر نقش اخلاق در جهت‌گیری دینی بوده است و تأثیری که بر عملکرد معلمان در کلاس درس داشته است. ضمن آنکه درونی بودن منبع کنترل با سطح قضاوت اخلاقی و سطوح تحول اخلاقی رابطه دارد (پرتو، ۱۳۸۰، پرتو، ۱۳۹۴، فولادچنگ و قدومی‌زاده، ۱۳۹۴، به نقل از نوان و سلیمانی‌فرد، ۱۴۰۱). بنابراین به‌نظر می‌رسد که یکی دیگر از عوامل بسیار مهمی که بتواند در بهبود اخلاق حرفه‌ای معلمان مؤثر باشد و در عین حال متأثر از جهت‌گیری‌های مذهبی هم باشد سطح تحول اخلاقی آنان می‌باشد. تحول اخلاقی عبارت است از «درک افراد از مفهوم عدالت در سطوح مختلف که بالاترین سطح آن دست یافتن به حقوق مساوی و جهانی برای همه مردم و تحقق ارزش‌های عالی انسانی در زندگی افراد است» (Kohlberg, 1969: 347). از منظر روانشناسی تکاملی همدردی از اخلاق درون‌گروهی رشد و نمو می‌یابد. بنابراین اخلاق و تحول اخلاقی هر فرد را گروهی تعیین می‌کند که فرد در آن تکامل یافته است (Descioli, 2009) و Kurzban & دیدگاه روان‌شناسی تحلیلی نیز احساس گناه و پایگاه «من برتر» را اساس اخلاق می‌داند. رفتارگرایان نیز چگونگی یادگیری رفتارهای اخلاقی را مدنظر قرار می‌دهند و بالاخره روانشناسان شناختی به مطالعه چگونگی استدلال و قضاوت اخلاقی

می‌پردازند (کریمی، ۱۳۹۹).

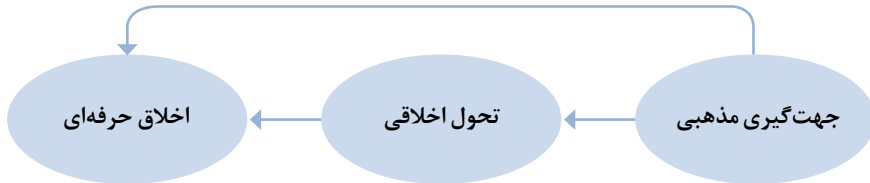
کلب‌برگ مشهورترین نظریه‌پرداز در حیطة رشد اخلاقی است که کارهایش را بر اساس مراحل خطی رشد اخلاقی پی‌اژه شکل داده است. در سه سطح رشد اخلاقی کلب‌برگ، هر سطح دو مرحله دارد که به ترتیب بر پایه مراحل قبلی ساخته می‌شود. رشد در یک چارچوب متوالی رخ می‌دهد و فرد مراحل را از سطح پایین به سطح بالاتر طی می‌کند. این پیشرفت به تعامل فرد با محیط بستگی دارد و اغلب حاصل روبروایی با یک تعارض شناختی یا یک دوره عدم تعادل است (خواجه‌حسینی، فرخی، نورعلی و اسدزاده، ۱۳۹۸). حرکت از یک مرحله به مرحله بعد نشانگر رشد قابل ملاحظه بلوغ اخلاقی فرد و سطح استدلال اخلاقی است. اساس نظریه کلب‌برگ این است که این فرد است که تصمیم می‌گیرد چه چیز به لحاظ اخلاقی درست و چه چیز نادرست است، نه جامعه.

افراد سطوح متفاوتی از رشد اخلاقی را پشت سر می‌گذارند و نوعاً در طی این مراحل با آهنگ یکسانی رشد نمی‌کنند. هرچند رسیدن به مراحل بالاتر رشد اخلاقی با بلوغ فرد امر مطلوبی است، اما سن عامل رسیدن به سطح بالاتر رشد نیست و همه نمی‌توانند با بالاترین سطح رشد اخلاقی برسند. مطالعات نشان داده است که تحول اخلاقی کارمندان یک سازمان عامل مهمی در پیش‌بینی سطح اخلاق حرفه‌ای آنان است. معلم نیز باید حامل معنویت بالا، فرهنگ، آموزش، مسئولیت‌پذیری و عدالت باشد. خصوصیات اخلاقی معلم نشان‌دهنده تعهد حرفه‌ای وی برای اجرای هنجارهای اخلاقی و روابط متقابل با دانش‌آموزان به‌عنوان اساس حرفه‌ای بودن وی است. حرفه‌ای بودن همواره با معیارهای نگرش اخلاقی به حرفه، جهت‌گیری‌ها و انگیزه‌های فرهنگی و اخلاقی تعریف می‌شود که به فرد امکان می‌دهد به کیفیت کامل در حرفه خود برسد (عندلیب کوارپوم و همکاران، ۱۳۹۶).

بنابراین با توجه به آنچه که در بیان نظریه‌ها و پیشینه‌های پژوهشی گذشت، مشخص گردید که میان جهت‌گیری‌های مذهبی و اخلاق حرفه‌ای معلمان از یک سو و از طرفی، میان جهت‌گیری‌های مذهبی و سطوح تحول اخلاقی نیز رابطه وجود دارد. حال با توجه به منطق نظری در بررسی عوامل مؤثر بر اخلاق حرفه‌ای معلمان و با توجه به خلأ پژوهش‌های موجود این سؤال مطرح می‌شود که آیا می‌توان مدلی علی و تبیینی را مطرح کرد که در آن نقش واسطه‌ای و میانجی تحول اخلاقی در رابطه میان جهت‌گیری‌های

مذهبی و اخلاق حرفه‌ای معلمان مورد بررسی قرار گیرد. پژوهش حاضر با هدف بررسی روابط ساختاری متغیرهای مذکور مطابق با مدل پیشنهادی شکل ۱ و آزمون فرضیه‌ها و سؤالات پژوهشی اجرا شد:

جهت‌گیری مذهبی بر اخلاق حرفه‌ای معلمان اثر مستقیم دارد. جهت‌گیری مذهبی به واسطه متغیر میانجی تحول اخلاقی بر اخلاق حرفه‌ای معلمان اثر غیرمستقیم دارد و در نهایت، آیا مدل روابط ساختاری جهت‌گیری مذهبی و اخلاق حرفه‌ای معلمان با میانجیگری سطوح تحول اخلاقی با داده‌ها برازش دارند؟ مدل مفهومی پیشنهادی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. الگوی پیشنهادی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ روش توصیفی و از نوع طرح‌های همبستگی و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. داده‌های جمع‌آوری شده در نرم‌افزار Smart PLS مورد تحلیل قرار گرفتند.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه معلمان مقطع ابتدایی شهر سبزوار بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در این شهرستان مشغول به خدمت بودند. تعداد تقریبی آنها بر اساس استعلام از آموزش و پرورش شهرستان سبزوار حدود ۵۰۰ نفر بود ($N=500$). الگوی ثابتی برای تعیین حجم نمونه در مدل‌سازی معادلات ساختاری وجود ندارد. کلانین (۲۰۱۱) به نقل از (SheikhZeineddin, Farrokhi & AbbaspoorAzar, 2018) با تقسیم انواع الگوهای ساختاری به سه نوع ساده، کمی پیچیده و پیچیده عنوان می‌کند که حجم نمونه در الگوهای ساده زیر ۱۰۰، در الگوهای کمی پیچیده بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ و

در الگوهای پیچیده بالای ۲۰۰ است. بنابراین در پژوهش حاضر جهت احتیاط یک نمونه ۲۵۰ نفری در نظر گرفته شد و نمونه‌گیری بر اساس روش تصادفی طبقه‌ای به تفکیک جنسیت و بر اساس حجم ۲۵۰ آزمودنی انجام شد. با این حال، با در نظر گرفتن عدم بازگشت برخی از پرسشنامه‌ها و همچنین کنار گذاشتن پاسخننامه‌های مخدوش، در نهایت ۲۲۰ آزمودنی در پژوهش باقی ماندند.

ابزارهای گردآوری داده‌ها

- **پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای^۱ کادوزیر (۲۰۰۲):** برای اندازه‌گیری اخلاق حرفه‌ای از پرسشنامه ۱۶ سؤالی اخلاق حرفه‌ای کادوزیر (۲۰۰۲) استفاده شد که اخلاق حرفه‌ای را در هشت بُعد مسئولیت‌پذیری، صداقت، عدالت و انصاف، وفاداری، برتری‌جویی، رقابت‌طلبی، احترام به دیگران، همدردی با دیگران و رعایت و احترام نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه به صورت طیف لیکرت می‌باشد که نمره ۱ به معنی خیلی کم و ۵ به معنی خیلی زیاد است و نمره کلی بیشتر نشان‌دهنده بالا بودن متغیر است و برعکس. روایی و پایایی این ابزار در پژوهش‌های قبل تأیید شده است. ضریب پایایی این پرسشنامه توسط قاسم‌زاده (۱۳۹۳) ۰/۸ گزارش شده است.
- **پرسشنامه تحول اخلاقی^۲ ما (۱۹۸۱):** برای سنجش میزان تحول اخلاقی، «ما» مقیاسی را در مورد اندازه‌گیری جهت‌گیری‌های نوع‌دوستی و قضاوت اخلاقی تدوین کرد. این آزمون از دو قسمت تشکیل شده است که قسمت اول آن میزان نوع‌دوستی و قسمت دوم آن سطح تحول اخلاقی را می‌سنجد. در این آزمون سه موقعیت فرضی مطرح می‌شود: الف) معمای سارق جوان با یک موقعیت، ب) معمای آزادی با یک موقعیت، ج) معمای سرقت بانک با یک موقعیت. این معماها هر کدام یک موقعیت دارند و هر معما به دو قسمت تقسیم می‌شود هر قسمت سؤال‌های مخصوص به خود را دارد و در عین حال سؤال‌های قسمت اول با یک مقیاس چند درجه‌ای از «کاملاً بله» تا «کاملاً نه» درجه‌بندی شده‌اند.

1.....
2. Moral Professional Scale

همچنین سؤال‌های قسمت دوم آزمون، که سطح اخلاقی فرد را می‌سنجد، از یک مقیاس ۵ درجه‌ای از «خیلی زیاد» تا «خیلی کم» قرار دارند. پایایی و روایی قسمت اول در بررسی‌های متعدد از ۰/۷۴ تا ۰/۸۴ متغیر بوده است. پایایی قسمت دوم این آزمون ۰/۶۴ بوده است.

● مقیاس جهت‌گیری مذهبی^۱ آلپورت و راس (۱۹۵۰): آلپورت و راس

در سال ۱۹۵۰ این مقیاس را برای سنجش جهت‌گیری‌های درونی و بیرونی مذهب تهیه کردند. این آزمون شامل ۲۱ جمله است. در این مقیاس، گزینه‌های عبارات ۱ تا ۱۲، که جهت‌گیری مذهبی بیرونی را می‌سنجند، از «کاملاً مخالف» تا «کاملاً موافق» هستند، به این صورت که گزینه اول (الف) کاملاً مخالف، گزینه دوم (ب) تقریباً مخالف، گزینه سوم (ج) تقریباً موافق و گزینه چهارم (د) کاملاً موافق را تشکیل می‌دهد و در ۹ ماده بعدی پاسخ‌ها برعکس است، یعنی گزینه اول (الف) را کاملاً موافق و گزینه دوم (ب) را تقریباً موافق، گزینه سوم (ج) را تقریباً مخالف و گزینه چهارم (د) را کاملاً مخالف در بر می‌گیرد. این مقیاس بر مبنای نمره‌گذاری لیکرت نمره‌گذاری می‌شود که دامنه آن از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف است و به پاسخ‌ها نمره ۱ تا ۵ تعلق می‌گیرد. جمع امتیاز عبارات ۱ تا ۱۲ میزان جهت‌گیری مذهبی بیرونی آزمودنی و مجموع نمرات عبارت ۱۳ تا ۲۱ نمره جهت‌گیری مذهبی درونی او را مشخص می‌نماید.

این آزمون در سال ۱۳۷۸ در ایران ترجمه و هنجاریابی شده است. همسانی درونی آن توسط جان بزرگی و با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ، ۷۱ درصد و پایایی بازآزمایی آن ۷۴ درصد گزارش شده است (مختاری و همکاران، ۱۳۷۹).

روش تحلیل داده‌ها

در پژوهش‌هایی که هدف آن آزمودن مدل خاصی از رابطه بین متغیرها است، از تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده می‌شود. این مدل یک رویکرد جامع برای آزمون فرضیات درباره روابط متغیرهای PLS است که بر واریانس بین سازه‌ها تمرکز کرده است. در PLS پارامترهای ساختاری و اندازه‌گیری از طریق یک رویه تکراری تخمین زده

می‌شوند که رگرسیون ساده و چندگانه را با کمترین مربعات معمولی ترکیب می‌کند؛ بنابراین از هرگونه فرض هم‌توزیعی متغیرهای مشاهده شده اجتناب می‌ورزد. این تکنیک ارزیابی همزمان روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری سازه‌های تئوریک را فراهم می‌آورد. از PLS برای ارزیابی مدل‌های سنجش و ساختاری با سازه‌های چندشاخصی با اثرات مستقیم و غیرمستقیم نیز استفاده می‌شود. بر این اساس در این پژوهش برای بررسی مسیرهای پژوهشی و برازش مدل نظری از نرم‌افزار smart PLS استفاده شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری با این نرم‌افزار نسل دوم در مقایسه با روه‌های نسل اول، که کواریانس محور بودند، مزیت‌هایی دارد. مهم‌ترین دلیل برتری این روش برای نمونه‌های کوچک ذکر شده است. دلیل بعدی داده‌های غیرنرمال است که برخی پژوهشگران با آن روبه‌رو هستند. یکی دیگر از دلایل این است که با ۳ گویه و کمتر نیز از متغیرها قابل اجرا است و در نهایت دلیل آخر استفاده از این روش، سروکار داشتن با مدل سازنده است.

یافته‌ها

بر اساس نتایج تحلیل آمار توصیفی، مشخصات جمعیت‌شناختی افراد نمونه به این شرح است:

۵۶ درصد افراد نمونه زن و ۴۴ درصد مرد بودند. دامنه سنی بین ۲۵ تا ۵۱ سال با میانگین سنی $(\pm 5/09)$ ۳۶,۷۱ بود. ۱۷۳ نفر از افراد نمونه تحصیلات لیسانس، ۴۲ نفر تحصیلات فوق لیسانس و ۵ نفر تحصیلات دکترا داشتند.

جدول ۱. نتایج آزمون رگرسیون چند متغیر به روش همزمان

متغیرهای پیش‌بین	B	SE	Beta	T	P
مقدار ثابت	۲/۳۵۸	۰/۴۸۸	-	۴/۸۳۷	۰/۰۰۱
جهت‌گیری مذهبی	۰/۳۳۸	۰/۱۰۸	۰/۳۲۳	۳/۱۴۸	۰/۰۰۲
سطح تحول اخلاقی	۰/۱۹۴	۰/۱۱۶	۰/۱۷۲	۱/۶۷۲	۰/۰۹۸

$$\text{Adjusted R Square} = 0/116 \quad \text{R Square} = 0/138 \quad \text{R} = 0/371$$

با توجه به اینکه سطح معنی داری کمتر از $0/05$ است، نشان دهنده این است که در مجموع دو متغیر جهت گیری مذهبی و سطح تحول اخلاقی توانسته اند اخلاق حرفه‌ای معلمان را پیش بینی کنند. در نتیجه فرضیه صفر رد و فرضیه تحقیق تأیید می‌شود. در تفسیر جدول فوق، در گام اول به میزان $ADJ.R^2$ توجه می‌شود. این میزان نشان می‌دهد که مدل مذکور چند درصد از واریانس اخلاق حرفه‌ای معلمان را پیش‌بینی می‌کند. به این معنی که دو زیرمقیاس جهت‌گیری مذهبی و سطح تحول اخلاقی ۱۱ درصد از اخلاق حرفه‌ای معلمان را پیش‌بینی می‌کند، زیرا میزان $ADJ.R^2$ برابر با $0/116$ است که در صورت ضرب این مقدار در 100 برابر با 11 خواهد شد. شاخص بعدی میزان بتای (Beta) هر متغیر است. همان‌گونه که از مقادیر P-Value هر یک از متغیرها دیده می‌شود زیرمقیاس جهت‌گیری مذهبی است که به صورت معناداری اخلاق حرفه‌ای معلمان را پیش‌بینی می‌کند. در تفسیر این یافته‌ها این‌گونه مطرح می‌شود که با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره جهت‌گیری مذهبی، نمره اخلاق حرفه‌ای معلمان $0/323$ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره سطح تحول اخلاقی، نمره اخلاق حرفه‌ای معلمان $0/172$ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت که معنادار نیست.

■ تبیین برازش مدل معادلات ساختاری ارتباط بین اخلاق حرفه‌ای معلمان از روی جهت‌گیری مذهبی و سطح تحول اخلاقی آنها

● تحلیل عاملی تأییدی

در این پژوهش متغیرهای جهت‌گیری مذهبی و متغیرهای سطح تحول اخلاقی به عنوان متغیر برون‌زا (مستقل) و اخلاق حرفه‌ای معلمان به عنوان متغیر درون‌زا (وابسته) وارد مدل شدند. در این مرحله مدل مفهومی تحقیق مورد سنجش قرار گرفت که به شرح زیر است.

☉ ارزیابی مدل مسیری - ساختاری

برای آزمون مدل تحقیق از مدل‌سازی مسیری - ساختاری استفاده شده است. این روش، مدلی آماری برای بررسی روابط خطی بین متغیرهای تحقیق و سؤالات پرسشنامه است. آموزش و پرورش دیگر مدل‌سازی مسیری - ساختاری تکنیک آماری

قدرتمندی است که مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری را با یک آزمون آماری همزمان ترکیب می‌کند. به‌منظور بررسی مطلوبیت مدل مسیری- ساختاری در روش حداقل مربعات جزئی (PLS) معیارهای متفاوتی برای ارزیابی مدل وجود دارد. ابتدا مدل اندازه‌گیری و بعد مدل ساختاری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

● ارزیابی مدل اندازه‌گیری

در این بخش پایایی مدل با سه شاخص ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی ارزیابی شد. سپس روایی همگرا با استفاده از متوسط واریانس استخراج شده^۱ تحلیل شد و روایی واگرا نیز به روش فورنل- لارکر بررسی شد.

جدول ۲. بررسی شاخص‌های روایی و پایایی سازه تحقیق

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	مجذور واریانس استخراج شده AVE
جهت‌گیری مذهبی	۰/۷۴	۰/۸۶	۰/۶۹
اخلاق حرفه‌ای معلمان	۰/۸۸	۰/۹۱	۰/۸۵
تحول اخلاقی	۰/۸۷	۰/۹۱	۰/۷۷

بر اساس نتایج آزمون در جدول بالا میزان آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ است که ثبات درونی بالایی پرسشنامه را نشان می‌دهد. ضریب دیلون- گلد اشتاین یا پایایی ترکیبی (شاخص سازگاری درونی مدل اندازه‌گیری) سازه‌ها است. این ملاک، معیار مدرن‌تری است که PLS برای ارزیابی پایایی مدل گزارش می‌دهد که طی آن پایایی سازه نه به‌صورت مطلق، بلکه با توجه به همبستگی سازه‌ها با یکدیگر محاسبه می‌شود که باید بیشتر از ۰/۷ باشد. مقادیر به‌دست آمده برای این شاخص‌ها نیز حاکی از پایایی قابل قبول مدل تحقیق حاضر است. همچنین برای بررسی روایی همگرا از شاخص متوسط واریانس استخراج شده (AVE) استفاده شد. مقادیر بالای ۰/۵ در این بخش قابل قبول است. طبق نتایج آزمون مدل در جدول بالا، روایی همگرای مدل اندازه‌گیری قابل قبول بود.

1. Average Variance extract (AVE)

جدول زیر نیز نتایج روایی واگرا بر اساس روش فورنل- لارکر^۱ را نشان می‌دهد و با توجه به بزرگتر بودن جذر متوسط واریانس استخراج شده متغیرها از همبستگی آن متغیر با متغیرهای دیگر، روایی واگرای مدل اندازه گیری تأیید می‌شود.

جدول ۳. نتایج آزمون فورنل - لارکر

متغیر	جهت گیری مذهبی	اخلاق حرفه‌ای معلمان	تحول اخلاقی
جهت گیری مذهبی	۰/۹۳		
اخلاق حرفه‌ای معلمان	۰/۸۲	۰/۸۸	
تحول اخلاقی	۰/۷۹	۰/۷۷	۰/۸۲

● ارزیابی مدل ساختاری

برای ارزیابی مدل درونی یا مدل ساختاری شاخص‌های متعددی وجود دارد که از جمله می‌توان به ضریب تعیین (R^2) و ضرایب مسیر اشاره کرد. ضریب تعیین یک معیار اساسی برای ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زاست. مقادیر R^2 برابر ۰/۱۸ و ۰/۵۲ در مدل‌های مسیری PLS به ترتیب ضعیف و قابل توجه توصیف می‌شود. بر اساس نتایج در جدول زیر، ضریب تعیین برای تمام متغیرهای درون‌زا مقدار قابل قبولی است که کیفیت مدل ساختاری را نشان می‌دهد.

جدول ۴. ضریب تعیین متغیرهای درون‌زای تحقیق

متغیرهای درون‌زا	اخلاق حرفه‌ای معلمان	تحول اخلاقی
ضریب تعیین	۰/۷۱	۰/۶۳

در مورد ضریب مسیر که معادل بتای استاندارد شده در رگرسیون است، مقادیر کمتر از ۰/۳ ضعیف، بین ۰/۳ تا ۰/۶ متوسط و از ۰/۶ به بالا خوب تفسیر می‌شود. معنی‌داری ضریب مسیر به روش BT و با بررسی شاخص t مشخص می‌شود، به طوری که مقادیر t بالاتر از ۱/۹۶ معنی دار در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۵. ضرایب مسیر مدل ساختاری و اثر کل متغیرها

تفسیر	t-value	ضریب اثر استاندارد	مسیر
معنی‌دار و شدت قوی	۱۲/۰۱۴	۰/۵۷۰	جهت‌گیری مذهبی به اخلاق حرفه‌ای معلمان
معنی‌دار و شدت بسیار قوی	۳۸/۱۰۰	۰/۸۰۰	جهت‌گیری مذهبی به تحول اخلاقی
معنی‌دار و شدت متوسط	۶/۸۳۱	۰/۳۱۶	تحول اخلاقی به اخلاق حرفه‌ای معلمان

همان‌طور که از جدول بالا استنباط می‌شود مسیر جهت‌گیری مذهبی به اخلاق حرفه‌ای و تحول اخلاقی معنی‌دار و قوی و مسیر تحول اخلاق به اخلاق حرفه‌ای معلمان معنی‌دار و متوسط است.

● برازش کلی مدل

در این بخش برازش مدل اندازه‌گیری با شاخص اشتراکی، برازش مدل ساختاری با شاخص افزونگی و برازش کلی با نیکویی برازش (GOF) اندازه‌گیری می‌شود. شاخص افزونگی فقط برای متغیرها درون‌زا (متغیر ملاک) محاسبه می‌گردد و مانند شاخص اشتراکی باید مقدار آن مثبت باشد. در کتاب‌های آماری سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی نموده‌اند.

جدول ۶. برآورد پارامترهای مدل ساختاری

متغیر	شاخص اشتراکی	شاخص افزونگی
جهت‌گیری مذهبی	۰/۹۱۶	-
اخلاق حرفه‌ای معلمان	۰/۸۵۲	۰/۰۲۱
تحول اخلاقی	۰/۸۴۸	۰/۰۳۲

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} * R^2} = \sqrt{0/87 * 0/67} = 0/62$$

بحث و نتیجه گیری

دنیای تعلیم و تربیت همواره مملو از پیچیدگی‌ها و ظرافت‌هایی است که اهمیت اخلاق حرفه‌ای در میان کارکنان نظام آموزش و به ویژه معلمان را دوچندان کرده است. در این شرایط به کارگیری اخلاق حرفه‌ای، تحول اخلاقی و دین‌داری می‌تواند راهگشا باشد. در همین راستا پژوهش حاضر درصدد بررسی رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و اخلاق حرفه‌ای با نقش میانجی تحول اخلاقی بود تا بتواند پاسخگوی نیازهای دانش‌افزایی در آموزش و پرورش کشور باشد. در ادامه مطابق با نتایج پژوهش به تبیین و تفسیر فرضیات پژوهش پرداخته می‌شود.

نتایج حاکی از تأیید فرضیه اول بود و بین جهت‌گیری مذهبی و اخلاق حرفه‌ای یک رابطه مستقیم و بسیار قوی وجود دارد. این یافته‌ها با پژوهش‌های اسپلیکا و همکاران؛ ترجمه دهقانی (۲۰۱۱)، خسروانیان و همکاران (۱۳۹۲)، حقیقتیان و صالحی (۱۳۹۳)، بلوچی بیدختی و همکاران (۱۳۹۳)، شفیقی و همکاران (۱۳۹۷) و پرتو (۱۳۸۰) همسو است. طبق پژوهش حقیقتیان و صالحی (۱۳۹۳)، دینداری بیشتر در کارمندان می‌تواند اخلاق در کار را پیش‌بینی کند. همچنین بلوچی بیدختی و همکاران (۱۳۹۳)، بین جهت‌گیری مذهبی درونی با حساسیت اخلاقی در پرستاران رابطه مستقیم و معناداری را مشاهده کردند. افرادی که ارزش‌های مذهبی در آنها نهادینه شده است به احتمال بیشتری در مورد انجام وظایف کاری مسئولیت‌پذیری هستند. این رابطه در مورد معلمان نیز به نحو دیگری تأیید شده است به گونه‌ای که شفیقی و همکاران (۱۳۹۷) مشخص کرده‌اند که اخلاق حرفه‌ای از طریق عامل دینداری با عملکرد شغلی در معلمان تأثیر دارد. این نتیجه به علاوه این یافته که نشان می‌دهد رابطه دینداری با اخلاق حرفه‌ای یک رابطه قوی بوده و بیانگر نقش اخلاق در جهت‌گیری دینی بوده است و بر عملکرد معلمان در کلاس درس تأثیر داشته است.

ارتباط بین تحول اخلاقی و اخلاق حرفه‌ای نیز ارتباطی معنادار بود، هرچند که شدت آن متوسط بود.

از نظر تئوری، ارتباط این دو متغیر به این دلیل است که افرادی با مراحل رشد اخلاقی بالاتر که فراتر از پاداش و تنبیه بر اساس قانون و ارزش‌های انسانی تصمیم‌گیری می‌کنند، نسبت به موقعیت‌های اخلاقی حساسیت بیشتری دارند که این حساسیت در

محیط کار نیز خود را نشان می‌دهد. بنابراین طبیعی است که افرادی در مراحل بالاتر رشد اخلاقی متاثر از نیروهای درونی بوده و به احتمال بیشتری در رعایت اخلاق حرفه‌ای موفق‌تر باشند.

یافته‌های دیگر باعث تأیید فرضیه پژوهشی دوم در این پژوهش شده است. این یافته‌ها نشان داد، ارتباط جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای از طریق متغیر میانجی تحول اخلاقی به شکل بهتری تبیین می‌شود. ارتباط غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی با اخلاق حرفه‌ای در میان معلمان نشان می‌دهد که معلمانی که از جهت‌گیری درونی برخوردارند به دلیل داشتن سطوح بالای تحول اخلاقی، اخلاق حرفه‌ای را بهتر رعایت می‌کنند. این یافته با تأکید صالحی ساداتی و همکاران (۱۳۹۶) بر نقش ارزش‌های اخلاقی در رشد معنویت و تأثیرگذاری جهت‌گیری معنوی بر رفتارها و بروندهای شغلی همسو است. معلمانی با سطح رشد اخلاقی بالاتر بر اساس معیارهای قانون، انسانیت، ارزش‌های اخلاقی جهانی مانند عدالت، انصاف، صداقت، حقیقت و غیره دست به قضاوت‌های اخلاقی می‌زنند، بنابراین در حیطه دینداری خود نیز با صداقت عمل کرده و فراتر از منفعتی که دینداری برای آنها به دنبال دارد، بدون استفاده ابزاری از دین، رفتارهایی را بروز می‌دهند که بر اساس ارزش‌های دینی نهادینه شده است. به این ترتیب آنها بهتر می‌توانند دو بعد اخلاق حرفه‌ای که عبارت است از نگرش (حساسیت نسبت به موقعیت‌های اخلاقی) و عمل (دست زدن به کار درست و اجتناب از کار نادرست اخلاقی) را عملی سازند، زیرا به دنبال رفتار کردن بر اساس ارزش‌های نهادینه شده خود هستند.

در مقابل، معلمانی که به دلیل سطح تحول اخلاقی کمتر، قضاوت‌های اخلاقی‌شان بر اساس تنبیه و پاداش است، به احتمال بیشتری جهت‌گیری دینی را اتخاذ می‌کنند که در دربردارنده پاداش عینی باشد. آموزش و پرورش دیگر، جهت‌گیری مذهبی آنها بیرونی بوده و با انگیزه کسب مقام، مقبولیت یا بالا بردن اعتماد به نفس خویش یا توجیه رفتارهای خود به کار بسته می‌شود. در نتیجه در حیطه اخلاق حرفه‌ای نیز آنها فاقد حساسیت اخلاقی بوده و در هنگام انتخاب، به انتخاب گزینه‌ای تمایل دارند که منفعت بیشتری برای آنها در پی دارد و چه بسا با سوءاستفاده از ظواهر دین دست به توجیه عمل غیراخلاقی خود بزنند. از این رو، به نظر می‌رسد مدل تأیید شده در این پژوهش با بنیان‌های منطقی پشتیبان متغیرهای مورد پژوهش قابل تبیین است و می‌تواند مسیر

رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و اخلاق حرفه‌ای را از طریق تحول اخلاقی فرد به شکل بهتری توضیح دهد.

محدودیت‌های پژوهش حاضر را می‌توان ناشی از محدودیت‌های ذاتی روش کمی و پرسشنامه‌ای دانست. به ویژه از آنجا که پرسشنامه تحول اخلاقی در چند دهه قبل تدوین شده است و ابزار جدیدتری به زبان فارسی برای سنجش میزان تحول اخلاقی وجود ندارد، این امر می‌تواند بر پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان تأثیر بگذارد. یک روش برای جبران این محدودیت می‌تواند استفاده از روش‌های کیفی برای بررسی عمیق‌تر متغیرهای مورد پژوهش باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود نقش متغیرهایی مانند سن، جنس و سابقه اشتغال به شغل معلمی، ارتباط بین متغیرهای مرتبط با تحول اخلاقی و اخلاق حرفه‌ای در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار گیرد.

با توجه به رابطه مثبت بین متغیرهای مورد پژوهش، به نظر می‌رسد نظام آموزش و پرورش نیاز دارد به منظور رعایت هر چه بیشتر اخلاق حرفه‌ای، برای متغیرهایی مانند جهت‌گیری مذهبی درونی و سطح رشد اخلاقی ارزش قائل شود. از آنجا که سطح رشد اخلاقی و جهت‌گیری مذهبی کیفیاتی است که با سطوح عمیق شخصیتی در ارتباط است و در کودکی بنیان‌های آن شکل می‌گیرد، نظام مذکور ناگزیر به جذب افرادی است که از پیش واجد این کیفیات باشند. در نتیجه برای استفاده عملی از نتایج این پژوهش به نظر می‌رسد نیاز است بخشی از معیارهای جذب کارکنان که بر مبنای ملاک‌های جهت‌گیری مذهبی بیرونی قرار دارد، مورد بازبینی قرار گیرند و فرایندهایی طراحی شود که بر اساس آن نظام تعلیم و تربیت موفق شود افرادی را در نظام تربیتی جذب کند که دارای سطح تحول اخلاقی بالاتر و در نتیجه جهت‌گیری مذهبی درونی هستند و از این طریق موجب بهبود سطح اخلاق حرفه‌ای شود که با بروندادهای بهتر سازمانی در ارتباط است.

تشکر و قدردانی

از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه الزهراء، جناب آقای دکتر اردوخانی به خاطر حمایت مالی/ حمایت معنوی / همکاری در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود. نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از خانم دکتر صمدی به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند...

- بلوچی بیدختی، طاهره. تولیدهای، حمیدرضا، فتحی، علی. (۱۳۹۳). بررسی ارتباط بین جهت‌گیری مذهبی و حساسیت اخلاقی و تصمیم‌گیری پرستاران. *اخلاق و تاریخ پزشکی*، ۷(۳)، ۴۸-۵۷.
- توان، عباس، سلیمانی فرد، زهرا. (۱۴۰۱). بررسی اثربخشی آموزش هوش معنوی مبتنی بر آموزه‌های تربیت اسلامی بر آخرت‌نگری و جهت‌گیری مذهبی دانشجویان، *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۷(۲): ۳۳-۴۸.
- پرتو، مسلم. (۱۳۹۴). نقش جهت‌گیری مذهبی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی در تحول قضاوت اخلاقی نوجوانان دانش‌آموز، *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱(۱۱): ۳۸-۱۱.
- پرتو، مسلم. (۱۳۸۰). جهت‌گیری مذهبی و تحول اخلاقی در دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی و متوسطه. *طرح پژوهشی، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش*.
- حسینی، سیدعلی؛ بابائی، فاطمه (۱۳۹۸)، حسابداری، پاسخگویی و منافع جامعه، *اخلاق در حسابداری*، شماره ۳(۲)، ۲۶-۲۹.
- حقیقتیان، منصور. صالحی، وحید. (۱۳۹۳). رابطه بین دین‌داری و اخلاق کار. *توسعه اجتماعی*، ۸(۲)، ۱۷۷-۲۰۱.
- خسروانیان، حمیدرضا. شفیع‌ی رودپشتی، میثم. توکلی، مهناز (۱۳۹۲). بررسی رابطه دین‌داری و عمل به باورهای دینی با رضایت شغلی کارمندان سازمان بهزیستی استان یزد. *مدیریت اسلامی*، ۱(۲۱)، ۱۴۶-۱۲۷.
- خواججه‌حسینی، حمدالله. فرخی، نورعلی و اسدزاده، حسن. (۱۳۹۸). فرایند رشد استدلال اخلاقی دانش‌آموزان بینا و نابینای ۱۱ تا ۱۸ ساله. *روانشناسی افراد استثنائی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران*، ۹(۳۵)، ۲۳۲-۲۴۸.
- السون، وین. (۲۰۱۲). تجربه دینی، ترجمه رضا یزدانی. قم: مؤسسه فرهنگی طه.
- شفیعی، فاطمه. کلانتری، مهدی. ذوالفقاری زعفرانی، رشید. (۱۳۹۷). تأثیر اخلاق حرفه‌ای بر عملکرد شغلی با نقش میانجی دین‌داری در کار. *پژوهش در نظام آموزشی*، ویژه‌نامه.
- عندلیب کواریوم، مرتضی، محمودی‌نیا، سعید و علوی‌نژاد، عباس. (۱۳۹۶). پیش‌بینی اخلاق حرفه‌ای بر اساس تحول اخلاقی در کارکنان ستادی قوه قضاییه. *فصلنامه علمی - ترویجی در حوزه اخلاق*، ۷(۲۵)، ۱۲۷-۱۴۳.
- فولادچنگ، محبوبه، قدومی‌زاده، فاطمه. (۱۳۹۴). واسطه‌گری جهت‌گیری مذهبی دانشجویان در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و گرایش به تفکر انتقادی، *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱(۱): ۱۳۲-۱۰۷.
- قاسم‌زاده، ابوالفضل. (۱۳۹۳). رابطه اخلاق حرفه‌ای با مسئولیت اجتماعی و پاسخگویی فردی با نقش میانجی فرهنگ خدمت‌گزاری. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۹(۲)، ۱-۸.
- کاظمیان، حمزه و نوروزی، کوثر (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین ابعاد اخلاق حرفه‌ای و عملکرد معلمان دوره اول متوسطه شهرستان کهگیلویه. *هشتمین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم تربیتی، روانشناسی و علوم اجتماعی*.
- کدیور، پروین. (۱۳۸۱). *روانشناسی اخلاق*. تهران: انتشارات آگاه.
- کریمی، یوسف. (۱۳۹۹). *روانشناسی اجتماعی: نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها*. تهران: انتشارات ارسباران.
- مختاری، عباس. الله‌یاری، عباسعلی. رسول‌زاده طباطبائی، سیدکاظم. (۱۳۷۹). رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی و تنیدگی. *مجله‌ی روانشناسی*، ۵(۱)، ۶۷-۵۶.
- مصباح، محمدتقی. (۱۳۸۰). *معارف قرآن*. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره).

REFERENCES

- Akbari P, Azimi M, Alizadeh Z» .(2019) .The relationship between professional ethics ,organizational spirituality and staff creativity. “Ethics in Science and Technology; 13 (4):62-68. (In Persian).
- Allport, G. & Ross, M. (1967) Personal Religious Orientation and Prejudice .Journal of Personality and Social Psychology, 14(2), 432-43.
- Ardalan, M & Beheshti-rad, R. (2016) The relationship between the organizations ethical .Ethics in Science and Technology, 11(4), 1-12.
- Descioli.P&Kurzban, R. (2009). Mysteries of morality. Cognition. Pages 281-299.
- Fernando, A. C. (2009). Business Ethics: An Indian Perspective Pearson Education India, India. Iranian journal of public health, 48(1), 43-52.
- Ghanbarpour, O. Abbāsīān, H. Ārāste, H. Nave Ebrāhim, A. (2019). Designing the pattern of teachers’ professional ethics: A mixed methods study. Journal of Educational Innovations, 18(1), 33-60.
- Imanipour M. (2012). Principles of professional ethics in education. Ethics and Medical History; 5(6): 27-41. (In Persian)
- Kohlberge, (1969). Stage and sequence. The cognitive-development approach to socialization. In D.A. Handbook of socialization Theory and research.
- Manroop L. (2015). Human resource systems and competitive advantage: an ethical climate perspective. Business Ethics: A European Review; 24 (2): 186-204.
- Mirghafourvand, M. Farshbaf-Khalili, A. & Ghanbari-Homayi, S. (2019). Marital adjustment and its relationship with religious orientations among Iranian infertile and fertile women :A cross-sectional study .Turkish journal of psychiatry, 58(3), 965-976.
- Morris L, Wood G. (2013). A model of organizational ethics education. Journal of European Business Review; 23(3): 274-286.
- Rezaei Kalantari, M. Nadi Khalili, R. (2019). The Relationship between Spirituality inWorkplace, Organizational Commitment and Professional Ethics among Girl’s Senior High School Teachers. Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences (IJPBS), 2(12).
- Sheikh Zeineddin, H., Farrokhi, N.A., & Abbaspoor Azar, Z. (2018). Mediating role of psychological capital in the relationship between personality features 434 with marital adjustment in students. Quarterly of Applied Psychology, 12(3): 439-462
- Taylor, P. (2020). The complexity of teacher professional growth – unravelling threads of purpose, opportunity and response, Professional Development in Education. Professional development in education.
- ÜNLÜ M. (2018). An evaluation of occupational ethical values of geography teacher candidates in Turkey. Educational Research and Reviews, 13(2), 68-...